

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

Н. О. БОНДАРЕНКО

СОЦІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ

Навчальний посібник

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2017

УДК 304.442

Рецензенти: *І. П. Бідзюра*, д-р політ. наук, проф., директор
Українсько-Азербайджанського інституту
соціальних наук і самоврядування Г. А. Алієва
О. В. Мазурик, д-р соціолог. наук, доц.,
доц. кафедри соціальних структур та соціальних
відносин КНУ ім. Т. Г. Шевченка
Л. А. Сатановська, канд. пед. наук, доц.,
доц. кафедри педагогіки КНУ ім. Т. Г. Шевченка

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління
персоналом (протокол № 1 від 25.01.17)*

Бондаренко Н. О.

Соціальне планування: навч. посіб. / Н. О. Бондарен-
ко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. — 104 с. —
Бібліогр. у кінці розд.

ISBN 978-617-02-0276-5

Навчальний посібник призначений для формування у студентів знань
і вмінь сучасного проектного підходу до розв'язання соціальних проблем,
орієнтації на досягнення кінцевих результатів, творчого осмислення
основних теоретико-методологічних парадигм сучасного соціального пла-
нування.

Для студентів вищих навчальних закладів.

УДК 304.442

© Н. О. Бондаренко, 2017
© Міжрегіональна Академія управління
персоналом (МАУП), 2017
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017

ISBN 978-617-02-0276-5

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ	5
1.1. Поняття соціального планування	5
1.2. Характеристика системи планування	15
1.3. Стратегічне планування розвитку та соціальні процеси	23
Контрольні питання для самоперевірки	31
Література до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ	33
2.1. Соціальні інновації: особливості, структура, типи	33
2.2. Соціальні технології та структура соціального прогнозування	37
2.3. Зміст і особливості практичного використання основних наукових методів планування	47
Контрольні питання для самоперевірки	55
Література до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3. МОНІТОРИНГ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	57
3.1. Характеристика методів оцінки соціального планування	57
3.2. Програмний моніторинг як невід’ємна складова загальної системи моніторингу й оцінки	65
3.3. Основи організації системи контролю в Україні	70
Контрольні питання для самоперевірки	97
Література до розділу 3	98
ГЛОСАРІЙ	99

ПЕРЕДМОВА

Однією з особливостей професійної діяльності соціального педагога/працівника є пошук нестандартних рішень для вирішення різноманітних соціальних проблем. Проте, кожна ідея, ініціатива потребують обґрунтування, підтримки певних організацій чи впливових осіб, відшукування коштів на реалізацію тощо. Це пов'язано із зверненнями до різних соціальних інституцій, участю в конкурсах, що, своєю чергою, вимагає аргументованих пояснень, формулювання конкретних цілей та завдань, опис видів діяльності логічно викладених та відповідно оформлених. Все це є складовими проектної діяльності як невід'ємної частини реалізації соціальних ініціатив на різних рівнях (державному, регіональному, локальному). Тому соціальні педагоги/працівники мають володіти навичками планування, прогнозування та моделювання як базовим інструментарієм проектної діяльності на всіх рівнях. Цей інструментарій динамічно розвивається і є системою знань, що використовується у світовій практиці з розроблення та впровадження ефективних соціальних проектів і програм.

Наразі у підготовці майбутніх соціальних педагогів/працівників недостатньо предметів, які готують їх до специфічних видів професійної діяльності. Курс “Соціальне планування” порівняно з іншими навчальними предметами має переваги і може поставити у центр освітнього процесу, насамперед, формування практичних навичок професійної діяльності і на цій основі стимулювати інтерес до відповідної теорії.

Метою курсу “Соціальне планування” є формування у студентів знань і вмінь використання сучасного проектного підходу до розв'язання соціальних проблем, орієнтації на досягнення кінцевих результатів з мінімальними витратами часу і коштів.

Пропонований навчальний посібник має забезпечити викладання курсу “Соціальне планування”, який є складовою дисциплін циклу професійно-педагогічної підготовки для рівня бакалаврської підготовки.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ

1.1. Поняття соціального планування

1.1.1. Визначення поняття “планування”. Схема планування.

1.1.2. Стратегічне планування: стадії розвитку.

1.1.3. Соціальне планування.

1.1.1. Визначення поняття “планування”. Схема планування

За своїм походженням планування є соціалістичною ідеєю. Її пропонували представники утопічного соціалізму — А. Сен-Сімон, Ж. Фур'є, а Р. Оуен зробив спробу її реалізувати. Спочатку планування поширювали тільки на економічну сферу в межах великих економічних утворень — трестів, концернів, фірм. Згодом планування поширилося в межах усього суспільства, зокрема у соціальній сфері.

Нині поняття “прогнозування”, “планування”, “програмування” знову стають предметом наукової, соціально-економічної, господарської діяльності. Про це свідчать активізація розроблення і прийняття різних програм соціально-економічного розвитку і зростаючий інтерес учених до цієї проблеми.

Слово “план” походить від латинського слова *planum* — площа, рівне місце. Спочатку цей термін використовувався на позначення креслення (рисунок), що характеризує певну ділянку в масштабі площини. Потім його стали застосовувати для визначення (опису) проектів, реалізація яких передбачає систему взаємозв'язаних завдань, показників та розрахунків. “Планувати — означає думати про майбутнє”, — писав англієць Болан. “Планування — це дії, описані для того, щоб їх було здійснено”, — американець Соєр. “Майже будь-яку роботу, щоб її взагалі зробити, треба спланувати, принаймні неформально, на кілька хвилин наперед”, — американський економіст Е. Де-

нісон. Саме поняття “управляти” означає “дивитися вперед”, що дає певне уявлення про те, якої ваги надають плануванню у світі бізнесу. “Навіть якщо передбачення і не є всім менеджментом, воно складає його важливу частину”, — зазначив ще в 1916 р. Файоль. Планування — процес визначення цілей та прийняття рішень щодо шляхів їх досягнення [1].

Безліч визначень планування свідчить про складність і багатоаспектність цієї категорії, що вимагає систематизації цих понять у межах побудови системи планування (рис. 1.).

На вході в систему планування надходить інформація про стан об’єкта і його зовнішнє середовище. Інформація в системі планування обробляється, проходячи ряд послідовних процесів. Результатом планування є ухвалення узгоджених управлінських рішень, оскільки майбутнє “визначається справжніми рішеннями відповідно до нашого сприйняття перспектив організації і зовнішнього середовища”.

Планування як система складається з таких елементів: ціле-спрямованого перетворення об’єкта на основі побудови ефек-

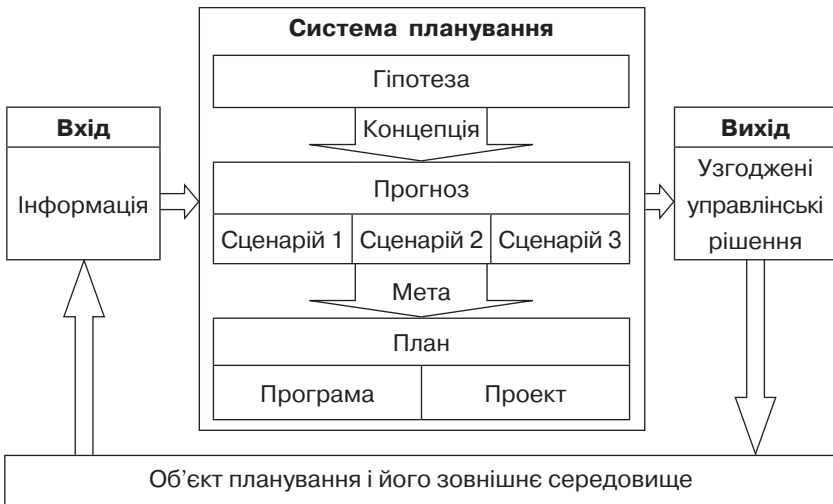

Рис. 1. Система планування

тивної моделі його розвитку; дослідження і оцінки зовнішнього середовища; адаптації об'єкта до умов середовища; координації дій і узгодження інтересів суб'єктів; потоків інформації у вигляді даних, які використовуються у плануванні, і узгоджених управлінських рішень.

Загалом, соціальне планування є системою взаємозв'язаних процесів за погодженням різних інтересів суб'єктів ринкових відносин і виробленням на цій основі єдиного плану дій з розробленою системою обмежувальних і стимулюючих заходів держави.

У світовій практиці склалися два альтернативних підходи до планування:

- директивне планування — це процес прийняття рішень, які мають обов'язковий характер для об'єктів планування. Таке планування може бути ефективним засобом вирішення багатьох завдань, які мають загальнонаціональне значення, наприклад у сфері охорони навколишнього середовища, оборони, соціальної політики;
- індикативне планування є антиподом директивного тому, що цей план не має обов'язкового до виконання характеру, хоча в ньому можуть бути і обов'язкові завдання. В цілому він має спрямовуючий, рекомендаційний характер. Основне завдання такого планування не тільки в тому, щоб дати кількісну оцінку показників, які характеризують динаміку, структуру та ефективність економіки, а насамперед у тому, щоб забезпечити зв'язок та збалансованість всіх показників розвитку економіки. Індикативне планування має інформаційний, орієнтуючий характер (контрольні цифри, економічні регулятори).

Узагальнюючи наукові дослідження, індикативне планування — це механізм координації інтересів і діяльності державних і недержавних суб'єктів управління економікою, який поєднує її державне регулювання з ринковим і неринковим саморегулюванням і ґрунтується на розробленні системи показників (індикаторів) соціально-економічного розвитку. Воно визначає

загальнонаціональні пріоритети, прогнозування, бюджетування, програмування, контракцію й інші процедури на всіх рівнях правах управління національною економікою, тобто є сукупністю процедур узгодження (координації) економічних процесів при рівноправ'ї учасників на основі багатоступінчастої інтеграції. Тим самим держава створює механізм сприйняття господарюючими суб'єктами і населенням індикативних планів, а також умови для їх реалізації не директивним методом, а через розширювально-обмежувальний орієнтований механізм. Розширювачами є широка участь у розробленні планів і інформування про них; обмежувачами — нормативи і бюджетні межі; орієнтирами — межеві умови макроекономічної політики, цільові й інвестиційні програми. Інструменти індикативного планування розрізняються залежно від сфери діяльності, в якій вони застосовуються.

У сучасних соціально-економічних умовах дослідники розглядають цільові програми як основний інструмент соціального розвитку суспільства.

Програмне планування базується на програмно-цільовому підході до управління економікою — виборі мети (цілей) і розробленні комплексу заходів щодо її (їх) реалізації. Він відкритий для використання переважно економічних методів господарювання, дає можливість уникнути тотального планування, тим самим демократичний і добре вписується в індикативне планування й управління розвитком території.

1.1.2. Стратегічне планування: стадії розвитку

За складом рішень планування поділяють на:

- стратегічне;
- поточне (оперативно-календарне);
- зведене загальних результатів та фінансове.

Для соціального розвитку суспільства застосовують стратегічне планування.

Стратегічне планування — це довгострокове планування на основі проміжних цілей. Стратегія визначається головною ціллю та проміжними цілями, які дають можливість досягнути го-

ловної мети. Цілі, які визначають стратегічний план, називають стратегічними.

При здійсненні стратегічного планування як процесу, спрямованого на розроблення та впровадження довгострокових планів соціального та культурного розвитку, можна виділити такі основні його стадії (етапи):

I стадія. Детальне оцінювання наявних ресурсів.

На першому етапі, який полягає в інформаційному забезпеченні стратегічного планування, здійснюється підбір, класифікація та підготовка до використання інформації щодо розроблення стратегії, яка надасть достатньо повну і об'єктивну характеристику факторам зовнішнього і внутрішнього середовища, можливим стратегіям, методичному забезпеченню. Підготовчим етапом при формуванні стратегічного планування соціального розвитку є оцінювання ресурсів, якими володіє та які може залучити територіальна громада для вирішення нагальних проблем та реалізації перспективних напрямів розвитку.

Оцінка надається таким видам ресурсів [4]:

- фінансовим;
- економічним (матеріальним);
- земельним;
- природним;
- соціально-культурним;
- інформаційним;
- демографічним (інтелектуальним, трудовим, кадровим).

II стадія. Оцінювання сильних та слабких сторін ресурсного забезпечення.

Однією з найпоширеніших методик, які використовуються для оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища організації, є SWOT-аналіз (*strength* — сильні сторони, *weakness* — слабкі сторони, *opportunities* — можливості, *threats* — загрози), який полягає у визначенні сильних та слабких сторін організації, виявленні можливостей та загроз зовнішнього середовища, визначенні експертним способом сили та вагомості їх впливу на діяльність організації. Після цього порівнюють інтегральні показники за кожною з парних комбінацій і враховують їх під

час розроблення стратегії організації. Максимальний інтегральний показник за певною парною комбінацією відображає напрям розвитку організації, закладений у матриці SWOT [2; 3].

Перспективи розвитку територіальної громади залежать від зовнішніх та внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів належать географічне положення, клімат, макроекономічна ситуація в державі тощо; до внутрішніх — трудові ресурси, стан господарства, соціальна інфраструктура, фінансові ресурси, умови господарської діяльності.

При проведенні SWOT-аналізу розвитку територіальної громади сильними сторонами вважаються:

- наявність історико-архітектурних пам'яток або заповідників;
- сприятливі природно-кліматичні умови;
- географічне розташування;
- природні ресурси;
- сільськогосподарська сировина для розвитку промисловості;
- середній вік населення;
- промислові підприємства;
- патріотизм територіальної громади;
- наявність лідерів.

Слабкими сторонами можуть бути:

- недостатній розвиток інфраструктури;
- занедбаність значної частини історико-архітектурних пам'яток;
- значний спад промислового виробництва, застарілість і високий рівень зносу промислового обладнання;
- віддаленість від головних залізничних магістралей;
- незадовільний технічний стан інженерних мереж;
- відсутність сільських, селищних автомобільних шляхів;
- наявність екологічно-шкідливих виробництв;
- недостатній розвиток малого і середнього бізнесу;
- падіння народжуваності і старіння населення;
- низький рівень медичного обслуговування та освіти;